

OVRŠENI DUG (BLOKADE) GRAĐANA: Nakon vladinih mjera

Sažetak

Broj građana s kratkotrajno blokiranim računima i iznos njihovog ovršenog duga smanjuje se od početka izlaska iz recesije i više ne predstavlja sistemski problem. U skupini građana s dugotrajno blokiranim računima dominira mali broj velikih dužnika. Nakon provedbe vladinih mjera udjel duga desetak tisuća najvećih dužnika pao je s ranijih oko 63% na oko 50%. *Mjere su najviše pogodovale malobrojnim velikim dužnicima na teret banaka i sličnih velikih vjerovnika.* Otprije padajući udjel banaka i srodnih kreditora u ukupnom blokiranom dugu nastavio se smanjivati s 59,1% sredinom 2014. do 35,1% potkraj rujna 2018. nakon uključivanja učinka vladinih mjera. Linearna obustava ovrha imala je puno jači statistički efekt od otpisa na smanjenje vrijednosti ovrha (blokada) u statistici FINA-e. Ukupna vrijednost ovrha smanjena je za gotovo 60%, ali taj pad se može dominantno pripisati malom broju najvećih dužnika. Vladine mjere neće trajno riješiti problem neplaćanja i prezaduženosti građana te će se prije ili kasnije morati prići osmišljavanju trajnijeg rješenja ovog problema.

Mišljenja i rezultati koji se iznose i prikazuju u ovom dokumentu ne predstavljaju službena stajališta Hrvatske udruge banaka. Analizu je pripremila Arhivanalitika za Hrvatsku udruhu banaka.

Sadržaj

SAŽETAK	1
UVOD	3
PRVI DIO: TRENDVI	7
DRUGI DIO: UČINCI VLADINIH MJERA	16
ZAKLJUČAK	22
STATISTIČKI DODATAK	25
METODOLOŠKI DODATAK: KAKO SU DEFINIRANI SEKTORI VJEROVNIKA	26

UVOD

[HUB Analiza br. 61](#), objavljena u studenom 2017., prikazala je do tada malo poznate karakteristike i razmjere fenomena „blokiranih“. Pojava koja je ranije promatrana bez nužne raščlambe, u sebi sadrži veoma različite fenomene čiji su uzroci i trendovi različiti.

Prvo, pokazalo se da se kratkoročni dugovi - takozvane kratkoročne blokade do godine dana, vrijednosno i brojčano smanjuju. Takav je trend očekivan u uvjetima izlaska gospodarstva iz recesije. Iako se ukupan iznos ovrha («blokada») registriranih kod FINA-e povećavao i nakon izlaska iz krize, povećanje se odnosilo samo na dugoročne dugove. Kod kratkoročnih se dogodio očekivani zaokret. Broj kratkoročno blokiranih građana smanjio se s više od 90 tisuća sredinom 2014. na malo više od 41 tisuće potkraj rujna 2018.

I ukupan broj blokiranih građana se do sredine 2017. počeo smanjivati. Unatoč tome, razmjeri problema su ostali veliki. Prije provedbe ljetosnjih vladinih mjera, više od 300 tisuća građana s blokiranim računima bilo je pod ovrhama. Uz to, rasla je ukupna vrijednost (iznosi) dugoročnih blokada unatoč izlasku gospodarstva iz krize, što je zbuñivalo sve.

Pokazala se jedna važna karakteristika fenomena «blokiranih» koja je ranije bila slabo poznata, a koja objašnjava dinamiku statistike nakon izlaska iz krize: iznos blokada najviše je rastao kod dugoročno blokiranih s vrlo velikim iznosima blokada. Pronađeno je da svega oko desetak tisuća osoba (oko 3% od ukupnoga broja građana s blokiranim računima) s prosječnim iznosom ukupnih „blokada“ iznad 500,000 kuna, ima gotovo 2/3 (63%) ukupno ovršenog duga starog preko godine dana.¹ Prirast iznosa „blokada“ u razdoblju od sredine 2014. do sredine 2017. u ovom segmentu činio je 77% ukupnog povećanja ovršenog duga bez zateznih kamata. Stoga je bilo za očekivati da će i vladine mjere najviše pomoći upravo ovim dužnicima. Tome nalazu je posvećen drugi dio ove analize.

Treći nalaz prošlogodišnje analize glasio je da se broj građana s blokiranim računima i ukupna vrijednost „blokada“ do ukupnog iznosa po osobi od 25,000 kuna nakon izlaska iz krize kontinuirano smanjuju.

Četvrto, pokazalo se da banke unatoč uvriježenom mišljenju nisu najveći vjerovnici u smislu broja ovršenih osoba koje nekome duguju. Najveći vjerovnici prema broju dužnika su telekomi i općenito ICT sektor s više od 170 tisuća ovršenih dužnika sredinom 2017. Zatim je slijedila država kao vjerovnik. Država odnosno vlada je najviše povećala broj blokiranih dužnika od 2014. do 2017. i njihov je broj sredinom 2017. prešao 140 tisuća. Tek na trećemu mjestu nalazile su se banke i srodni kreditori s nešto

Broj kratkoročno blokiranih građana i iznos njihovog duga nastavili su se smanjivati nakon izlaska hrvatskog gospodarstva iz krize, no kratkoročni dug ne predstavlja veliki problem; problem je dugoročni dug koji je koncentriran kod malog broja velikih dužnika. Njima su vladine mjere najviše kratkoročno pomogle.

¹ Kriterij „starosti“ odnosno trajanja blokade u FINA-inoj je bazi definiran kao broj neprekinutih dana s blokadom računa građana, bez obzira na broj, iznos i osnovu ovrha koje su stigle naknadno, i bez obzira jesu li ranije ovrhe u međuvremenu dovele do neke naplate.

više od 100 tisuća ovršenih dužnika, od čega se manjina obaveza odnosila na stambene kredite. Banke su, vrijednosno gledano, i dalje bile najzastupljenije s vjerovničke strane iako je njihov udjel u ukupnom iznosu „blokada“ pao s oko 59% sredinom 2014., na oko 48% 2017. Razlog pada su prodaje portfelja loših kredita, ali vidjet ćemo da prodaje ne objašnjavaju sav pad - pad dugova prema bankama je realan.

Imajući u vidu ove rezultate, u HUB Analizi br. 61 istaknuta je temeljna poruka da ne postoje rješenja prema istom aršinu za sve. Iako se o «blokiranima» često u javnosti govori kao o osiromašenoj skupini i pri tome se naglašava moralna perspektiva, analiza je pokazala da kategorija «blokirani», osim te skupine ljudi, uključuje vrlo heterogene slučajeve neplaćanja dugova. Ova će analiza to još jasnije potvrditi. Stoga su preporučena različita rješenja prema segmentima dužnika.

Za segment „malih“ dužnika preporuka je glasila: omekšati, dijelom i otpustiti dugove, uz porezne poticaje i odgovarajuće socijalne kriterije (uvođenje jasnog kriterija društvene solidarnosti koji valja uravnotežiti s kriterijem efikasnosti). Općenita je preporuka glasila učiniti ovršni postupak bržim, razvidnim i pravednijim uz pomoć digitalizacije, informiranja dužnika i smanjenja troškova. Posebna pažnja je skrenuta na fenomen koncentracije ovršenih dugova kod malog broja najvećih dužnika, iza čega vjerojatno stoje pravno veoma složeni (i brojni) sudski sporovi između velikih vjerovnika i velikih dužnika. Takve situacije treba rješavati povećanjem učinkovitosti cjelokupnog institucionalnog sklopa za rješavanje insolventnosti građana, što se odnosi i na osobni stečaj. Treba uspostaviti kriterij učinkovitosti naplate u razmjeru s ranije spomenutim kriterijem solidarnosti. Nikako se ne smije smetnuti s uma da se u tim postupcima radi o imovini čija se vrijednost mjeri u višemilijunskim iznosima.

U međuvremenu, u toku 2018. vlada je primijenila «rješenje» utemeljeno na opasnom načelu dvostruke linearnosti. Prvo je dio manjih dugova otpisan linearno, bez socijalnih kriterija. Osobni stečaj, što je manje važno, jest olakšan, ali na intervenciju dužnika sve može biti vraćeno na početak. To znači da dužnik koji ne želi na taj način riješiti svoje dugove, to neće učiniti. Mjera će zbog toga vjerojatno biti neučinkovita.

Najveće dvojbe je izazvala druga linearna mjera deblokade računa (obustavljanja ovrha). Obustava ovrhe se provodi ako po osnovi plaćanja u razdoblju od 3 godine nije došlo do naplate i ako nije bilo djelomične naplate odnosno prometa po blokiranom računu u zadnjih 6 mjeseci. Ova se mjera primjenjuje bez obzira na vrijednost ukupnog duga, broj ovrha, trajanje, ili neki drugi objektivan kriterij.

Time je otvorena Pandorina kutija s dva nova čimbenika neizvjesnosti. Prvo, kako stari dug na kojem je obustavljen ovršni postupak nije otpisan, otvoreno je pitanje kako će ga vjerovnici u budućnosti pokušati naplatiti i uz koliki trošak (vjerovnici snose trošak ponovnog pokretanja postupka). Drugo, obustave dugotrajnih ovrha i takozvani mali otpisi mimo socijalnih kriterija počivaju na pretpostavci da se takvi dugovi ne mogu i ne trebaju naplatiti. Međutim, to se uz izostanak socio-ekonomskih kriterija ne može dokazati. Naprotiv prva dubinska analiza problema blokada u HUB Analizi br. 61 dala je dovoljno jasne indicije da se veliki dio dugova u vrijednosnom smislu povezuje s malim brojem najvećih dužnika, iza čega vjerojatno stoje složeni pravni postupci, a u

Vlada je primijenila linearni otpis bez socijalnih kriterija kao i obustavu ovršnih postupaka bez sličnih kriterija. Time je najviše pomogla velikim dužnicima i uvela dva čimbenika neizvjesnosti: neizvjesnost u pogledu pokretanja novog postupka i neizvjesnost u pogledu mogućnosti skrivanja imovine iz koje bi se dug mogao naplatiti.

podlozi su de facto, ako ne i de jure, poslovni poduhvati i imovine značajne vrijednosti. Zbog toga je neodgovorno pretpostaviti nemogućnost naplate.

Razumno je postaviti pitanje nije li ovim linearnim mjerama pokrenut veliki moralni hazard – očekivanje ponovnog i povremenog otpisa uz percepciju povećane mogućnosti da se značajna imovina u pravnom smislu zauvijek sakrije, te da se, sa i bez značajnog efekta skrivanja, u društvu afirmira otprije prisutna logika koja kaže da će *otpisa će uvijek biti za sve, pa se uz dovoljno političkog pritiska naspram kreditora dio duga nikada neće morati vratiti.*

Tek će daljnja istraživanja pokazati da li su vladinim mjerama na ljeto 2018. u sustav uvedeni bitni elementi moralnog hazarda. Za sada će se pokazati da se sumnja u takav ishod ne može odbaciti.

Društvo bi trebalo biti jako osjetljivo na mogućnost afirmacije norme izlaska iz duga bez opravdanog razloga i bez prethodnog iskorištenja svih pravnih instrumenata koji vjerovnicima stoje na raspolaganju. Ne radi se samo o mogućem narušavanju balansa između solidarnosti i efikasnosti u društvu, ili o pitanju pravednosti. Riječ je, prije svega, o tome da institucionalno uređenje odnosa kreditora i dužnika utječe na cijenu novca.

Elementarna logika pa onda i financijska teorija nalažu sljedeću kalkulaciju na strani kreditora: slabija vjerojatnost naplate ex ante – veća premija rizika – veće kamatne stope. Drugim riječima, ako se u državi naruši ravnoteža efikasnosti naplate i društvene solidarnosti, budući dužnici će novac plaćati skuplje, a društvo će, moguće i nenamjerno, provoditi snažnu preraspodjelu na teret budućih, a u korist sadašnjih dužnika. Novi dužnici u Hrvatskoj već plaćaju trošak nereda u sustavu u vidu premije rizika i kroz to naknada za veoma visoke kapitalne zahtjeve koji su opravdani u svjetlu slabih institucionalnih karakteristika države.

Ova se analiza sastoji od dva dijela. Prvi dio obuhvaća razdoblje do 30. lipnja 2018., prije primjene vladinih mjera. Analiziraju se trendovi kao i u HUB Analizi br. 61 iz 2017., samo se vremenske serije produljuju za još godinu dana, uz detaljan uvid u najzanimljiviji „gornji“ segment najvećih dužnika. Razred dužnika s ukupnim dugom bez zateznih kamata iznad milijun kuna raščlanjen je na razrede do 2, 2-5, 5-10 i iznad 10 milijuna kuna, pri čemu se posebno promatra i skupina 1000 najvećih dužnika s obzirom na visinu ukupnog duga. U ovom dijelu analize posebno su nas zanimala sljedeća pitanja (grubi odgovori koji se detaljno obrazlažu u nastavku analize skicirani su običnim slovima):

- 1. Je li do sredine 2018. nastavljen pad kratkoročnih blokada i, ako jest, kojim tempom?** Da, pad je nastavljen približno jednakim tempom kao i ranije.
- 2. Kakav je trend koncentracije kod najvećih dužnika i što još možemo naučiti o toj skupini od oko desetak tisuća dužnika čiji je dugoročni dug prije vladinih mjera predstavljao gotovo 2/3 ukupnog dugoročno blokiranog duga?**

Društvo bi trebalo biti jako osjetljivo na mogućnost izlaska iz duga bez opravdanog razloga i prethodnog korištenja svih pravnih instrumenata koji vjerovnicima stoje na raspolaganju. Takvi institucionalni propusti mogu utjecati na premiju rizika i visinu kamatnih stopa.

Koncentracija dugova je malo smanjena, jer su vladine mjere nerazmjerno pogodovale najvećim dužnicima.

3. **Je li se i od sredine 2017. do sredine 2018. – dakle prije primjene vladinih mjera - nastavio trend smanjenja broja i vrijednosti dugotrajnih blokada kod najmanjih dužnika?** Broj blokiranih se nastavio smanjivati sve do razreda duga do 50 tisuća kuna, međutim iznos više nije padao u svim razredima visine duga.
4. **Je li nastavljen trend smanjenja duga prema bankama i srodnim vjerovnicima i prema kojim su vjerovnicima dugovi rasli?** Dugovi su se najviše smanjili prema bankama i srodnim vjerovnicima, ali su najviše rasli prema državi i ostalim sektorima.

U drugom dijelu analize prikazani se učinci vladinih mjera. Oni se očituju u promjenama podataka FINA-e o „blokadama“ između 30. lipnja i 30. rujna 2018. Iako se radi o prvim učincima koji još uvijek ne omogućuju detaljno sagledavanje dugoročnih implikacija vladinih mjera, prikazane promjene pokazuju da je moguć najgori scenarij: mjere će imati relativno velike statističke učinke (ukupno ovršen dug je smanjen s 43,1 milijarde kuna 30. lipnja na oko 18 milijardi kuna 30. rujna 2018.), relativno male suštinske efekte (broj blokiranih građana u istom je razdoblju smanjen s 323 708 na 274 066) i velike potencijalne štete kroz afirmaciju kulture neplaćanja i uvođenje neravnoteže između društvenih kriterija solidarnosti i efikasnosti. Prema statističkim podacima FINA-e, smanjenje broja i iznosa malih dugotrajnih blokada zaustavljeno je i preokrenuto - broj i iznosi sada rastu - a najveća rasterećenja su postignuta za mali broj visoko zaduženih osoba u vrhu dužničke piramide nad čijom su imovinom ovrhe zaustavljene. Te osobe su najveći kratkoročni dobitnici vladinih mjera. Vrijeme će pokazati je li to privremeno ili trajno, s obzirom da dugovi nisu otpisani, samo su ovrhe obustavljene.

Prije ili kasnije shvatit će se da je ovom problemu potrebno prići na sustavan način, uvažavajući velike razlike u uzrocima i postupcima koji stoje iza takozvanih «blokada» računa, nastojeći pritom uravnotežiti načela efikasnosti i društvene solidarnosti, djelujući prije svega preventivno na planu financijskog opismenjavanja širokih slojeva stanovništva. Na kraju analize prikazano je pet preporuka za trajno rješavanje problema akumulacije ovrha građana.

Vladine mjere će imati velike statističke i male suštinske učinke te velike rizike u pogledu mogućeg širenja kulture neplaćanja. Paradoksalan je rezultat da je došlo do povećanja broja i vrijednosti blokada manjih iznosa.

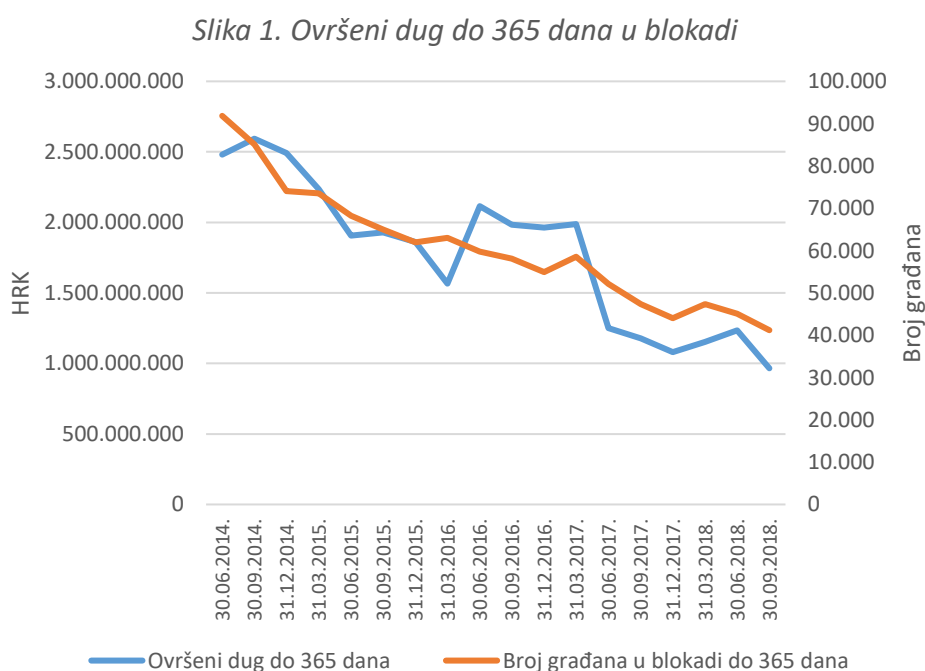
Prvi dio: trendovi

Na dan 30. rujna 2018. u kratkoročnoj blokadi do godine dana nalazilo se 41 178 građana, što je 52% manje nego četiri godine ranije kada ih je bilo 91 848. Iznos duga pod kratkoročnim ovrhama po prvi puta je pao ispod milijarde kuna, što predstavlja smanjenje za 63% u odnosu na isti dan prije četiri godine.²

Ovaj trend je ranije primijećen i bio je očekivan s obzirom na gospodarski oporavak. Sada postoji bitno manja vjerojatnost da će osoba nad čijim se računom pokreće ovrha «potonuti» u dugoročnu blokadu (iako takvih pojedinačnih slučajeva sigurno ima). I visina duga u ovoj skupini blokiranih građana je smanjena, pa je takav dug lakše namiriti. Prosječni iznos kratkoročnog duga na dan 30. rujna 2018. iznosio je 23 tisuće i 442 kune po blokiranom građaninu, dok je prosječni iznos u skupini dugoročno blokiranih (preko godine dana) iznosio mnogo većih 150 260.

Međutim, iznos prosječnog ovršenog duga starijeg od 365 dana se prepолоvio nakon primjene vladinih mjera. Na dan 30. rujna iznosio je 73 278 kuna po dugoročno blokiranom građaninu. Tako velika promjena je povezana sa statističkim učincima vladinih mjera koje su provedene u toku trećeg tromjesečja.

Broj građana pod ovrhama kraćim od godine dana smanjen je za više od 50% u četiri godine, a iznos kratkoročnih blokada je po prvi put od izlaska iz krize smanjen ispod milijarde kuna.

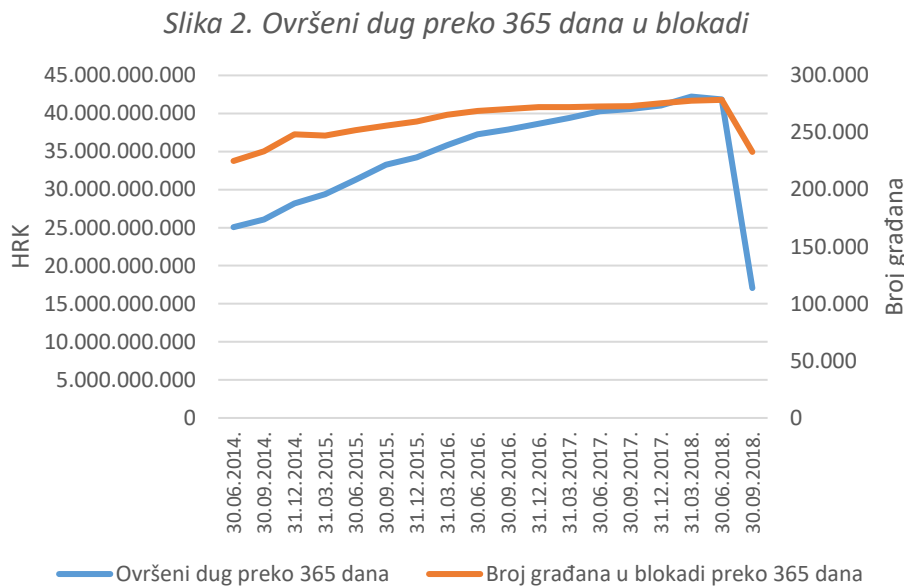

Izvor: FINA, vlastita obrada.

² Kratkoročni dug je zanemariv u usporedbi s dugoročnim («blokade» koje traju dulje od 365 dana). Analiza u nastavku će se toga baviti isključivo dugoročnim dugom odnosno dugotrajnim blokadama. Ta dva pojma će se radi jednostavnosti koristiti kao sinonimi.

Slika 2 prikazuje kretanje dugoročnog ovršenog duga i broja građana pod ovrhama. Dok se kratkoročni dug kroz cijelo razdoblje promatranja (od sredine 2014. - od izlaska iz duge recesije) smanjivao, te se ne vidi lom u podacima nakon primjene vladinih mjera u trećem tromjesečju 2018., dugoročni dug je unatoč poboljšanju stanja u gospodarstvu nastavio rasti sve do primjene vladinih mjera kada je došlo do velike promjene:

Ukupan iznos ovrha računa građana drastično je smanjen u toku trećeg tromjesečja 2018. zbog utjecaja vladinih mjera. Ukupan iznos dugoročnih blokada je smanjen s 41,9 na oko 17 milijardi, ali se broj dugoročno blokiranih mnogo manje smanjio, s oko 279 na 233 tisuće.

Izvor: FINA, vlastita obrada.

Nakon što je iznos dugoročno ovršenog duga dosegnuo 41,9 milijardi kuna (bez pripisa zateznih kamata) ili 11% očekivanog BDP-a, a broj građana s dugoročno blokiranim-ovršenim računima je iznosio 278 594 na dan 30. lipnja 2018., primijenjene su vladine mjere (za detalje vidjeti okvir 1 u sljedećem poglavlju). Mjere su dovele do smanjenja broja građana s dugoročno blokiranim-ovršenim računima sa spomenutih 278 594 na dan 30. lipnja 2018. na 232 879 na dan 30. rujna 2018. Broj se smanjio za 45 715 građana ili 16,4% od ukupnoga broja ranije blokiranih građana koji su se nalazili u blokadi duljoj od godine dana.

U isto vrijeme, iznos duga za koji su računi bili dugoročno blokirani-ovršeni smanjen je s 41,9 na oko 17 milijardi kuna ili za 59,3%, što je uglavnom posljedica obustavljanja ovrha po računima s kojih najmanje šest mjeseci nije bilo prometa odnosno naplate, a dug po osnovama plaćanja nije namiren. Puno veće smanjenje iznosa od broja blokiranih-ovršenih objašnjava zašto se prosječni iznos dugoročno blokiranog duga približno prepolovio.

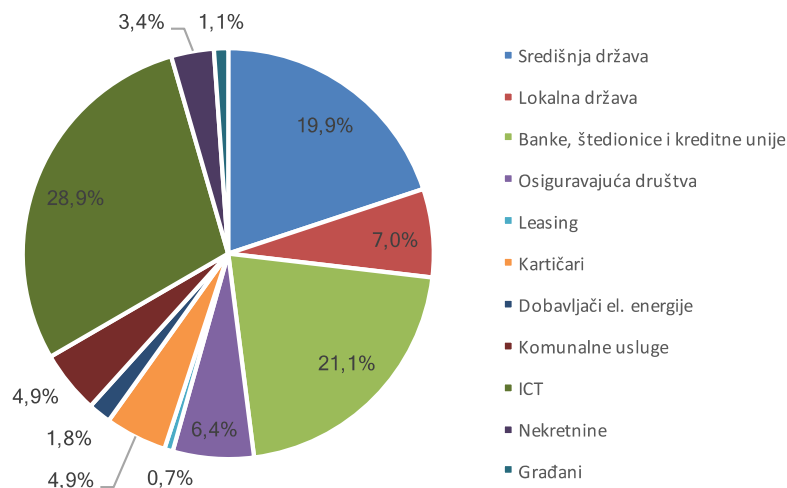
Brojke upućuju na to da su vladine mjere najviše pogodovale najvećim dužnicima. Na tu temu ćemo se vratiti nakon analize trendova prema sektorima vjerovnika i visini duga.

Slika 3 pokazuje da je došlo do promjene u sektorskoj strukturi dugoročnog duga prema sektorima vjerovnika i broju građana-dužnika. Prikazani su normalizirani sektorski udjeli. Normalizacija znači da se građanin s blokiranim računom broji onoliko puta koliko ima sektora kojima je dužan. Na primjer, ako je građanin A dužan samo banci, a građanin B telekom operateru i državi za porez, oni će se zajedno brojati kao tri blokade prema sektorima vjerovnika.³ A tri sektora će imati jednake udjele u broju blokada, po jednu trećinu. Prema tako definiranom kriteriju udjela u blokadama, došlo je do značajnog smanjenja udjela banaka, štedionica i kreditnih unija te kartičara kao kreditora, nešto manjeg smanjenja udjela ICT sektora (u čemu telekomi čine daleko najveći dio), a povećani su udjeli središnje i lokalne države, osiguravajućih društava, dobavljača električne energije i komunalnih usluga te vjerovnika iz sektora nekretnina u ukupnom broju dužnika s blokadama preko 365 dana.

Udjel banaka i srodnih posrednika u broju blokada prema sektorima vjerovnika se smanjuje, naročito nakon primjene vladinih mjera. Isto vrijedi za telekome, a povećani su udjeli države, osiguranja, dobavljača el. energije i komunalnih usluga.

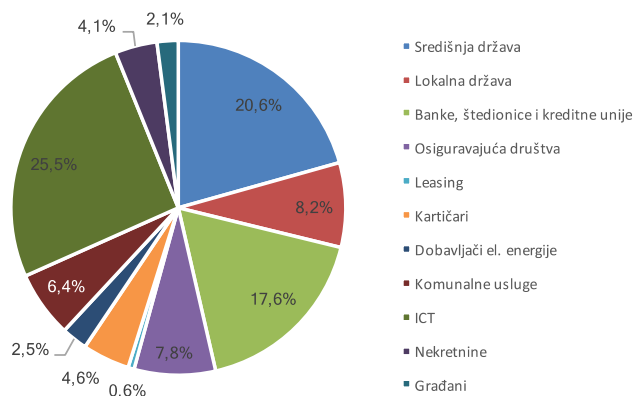
Udjel banaka i srodnih kreditnih posrednika smanjen je s 21,1% na dan 30. lipnja 2014. na 14% na dan 30. lipnja 2018. te dodatno na 11,3% nakon primjene vladinih mjera s danom 30. rujna 2018. Treba primijetiti da na listi sektora vjerovnika nema ostalih sektora u kojima se nalaze kupci kreditnih portfelja odnosno agencije za naplatu čiju se ulogu može pratiti samo preko podataka o iznosima dugovanja prema sektorima, što je i prikazano u nastavku.

Slika 3a. Broj ovršenih građana-dužnika prema sektorima vjerovnika, normalizirani udjeli 30.06.2014.

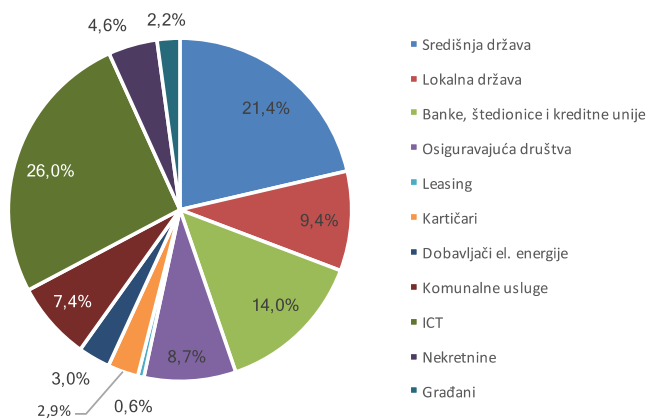

³ Uočite da ovako definiran broj nije identičan broju ovrha odnosno osnova plaćanja jer ih jedan dužnik prema jednom sektoru vjerovnika može imati veći broj. Jedan dužnik može imati i veći broj kreditora iz istog sektora. Na primjer, jedna osoba može biti dužna većem broju banaka ili telekom operatera, a broj osnova plaćanja odnosno pokrenutih ovrha može biti mnogo veći ako je osoba sa nekim od kreditora ili svima imala sklopljen veći broj ugovora po osnovi kojih nije namirila svoje dugove.

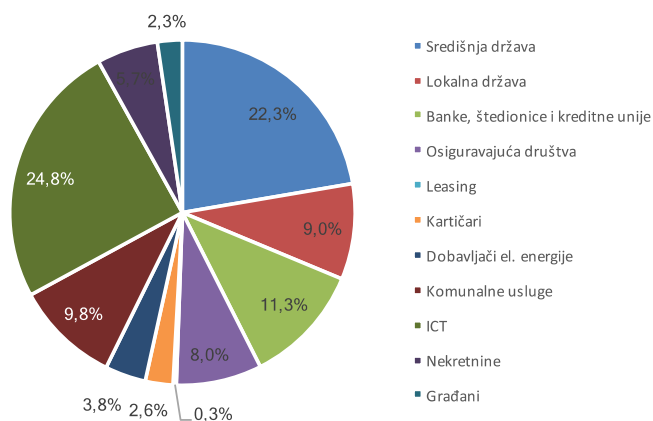
Slika 3b. Broj ovršenih građana-dužnika prema sektorima vjerovnika, normalizirani udjeli 30.06.2016.

Slika 3c. Broj ovršenih građana-dužnika prema sektorima vjerovnika, normalizirani udjeli 30.06.2018.

Slika 3d. Broj ovršenih građana-dužnika prema sektorima vjerovnika, normalizirani udjeli 30.09.2018.

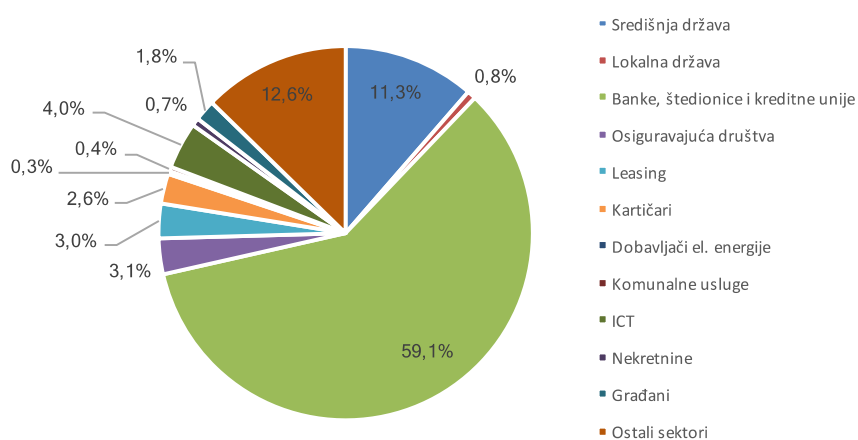

Izvor: FINA, vlastita obrada.

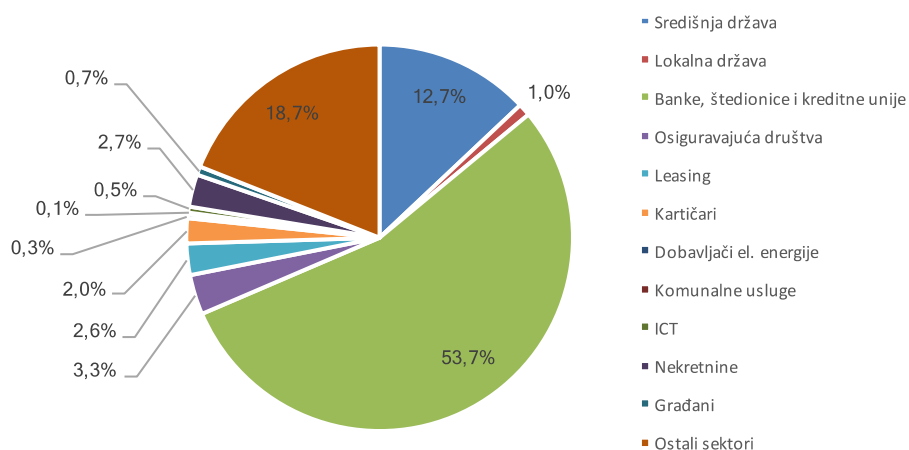
Još veće promjene se vide kada se udjeli ovršenih dugova preko 365 dana za sektore vjerovnike računaju prema visini duga. Pri tom izračunu su uzeti su u obzir i ostali sektori vjerovnika. Njihov je udjel izračunat kao razlika između ukupnog iznosa ovršenog duga i zbira duga prema imenovanim sektorima vjerovnika.⁴ Ostali sektori su važni zbog dominantnog prijenosa prodanih portfelja na taj sektor. U njemu posluju agencije za naplatu potraživanja. Slika 4 pokazuje veliki pad vrijednosnog udjela dugova prema bankama i srodnim kreditnim institucijama (s 59,1% na 35,1% od 30. lipnja 2014. do 30. rujna 2018.). Taj pad ni izbliza nije kompenziran rastom dugova prema ostalim sektorima (povećanje s 12,6% 30. lipnja 2014. na 28,5% 30. rujna 2018.).

Vrijednosni udjel ostalih sektora raste, ali ni izbliza toliko da kompenzira pad vrijednosnog udjela banaka i ostalih sektora, što znači da je u pogledu dugova naspram kreditnih institucija odnosno po osnovi kredita došlo do stvarnog smanjenja.

Slika 4a. Vrijednosni udjeli ovrha prema sektorima vjerovnika 30.06.2014.

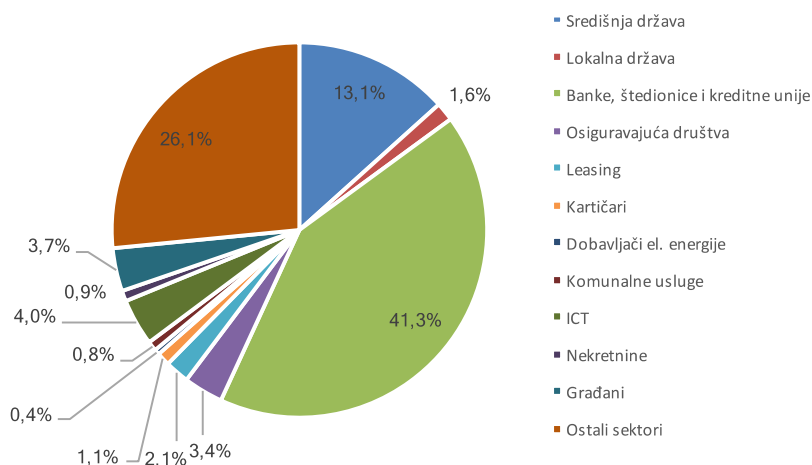

Slika 4b. Vrijednosni udjeli ovrha prema sektorima vjerovnika 30.06.2016.

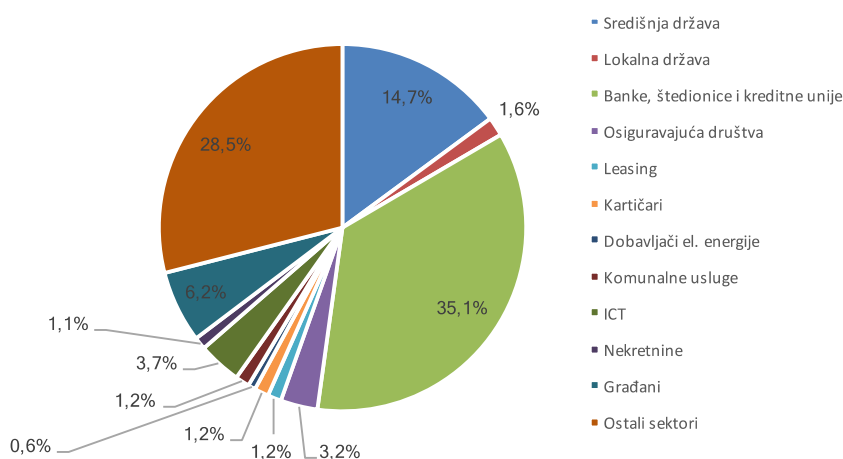

⁴ Vidjeti metodološki dodatak na kraju rada

Slika 4c. Vrijednosni udjeli ovrha prema sektorima vjerovnika
30.06.2018.

Slika 4d. Vrijednosni udjeli ovrha prema sektorima vjerovnika
30.09.2018.

Izvor: FINA, vlastita obrada.

Iz slike 4 se može zaključiti da veliko smanjenje udjela duga prema bankama i srodnim kreditorima nije kompenzirano rastom dugova prema ostalim sektorima (dugovi koje naplaćuju agencije za naplatu po osnovi prodanih kreditnih portfelja). Da je riječ o velikom smanjenju dugova prema bankama, što uključuje i prodane kreditne portfelje, svjedoči i to da su se udjeli dugova prema ostalim financijskim posrednicima također smanjili, osobito prema kartičnim kućama. S druge strane, došlo je do dugoročnog povećanja vrijednosnog udjela dugoročnih dugova prema državi (središnjoj i lokalnoj), opskrbljivačima (električne energije i komunalnih usluga) i do rasta međusobnih dugova građana, koji su sa zanemarivih 1,8% od 30.06.2014. do 30.09.2014. narasli na zamjetnih 6,2%. Udjel međusobnih dugova građana naročito je povećan nakon primjene vladinih mjera koje su se ponajmanje odnosile na taj segment dužničko-vjerovničkih odnosa.

Ne možemo biti sigurni kako je na taj rezultat utjecalo dvostruko brojanje. U bazi FINA-e postoji mogućnost dvostrukog brojanja ako je za isti izvorni dug uz dužnika blokiran i sudužnik ili jamac. Evidencija takozvanih solidarnih dužnika veoma je neprecizna, jer se oznaka za solidaran dug u bazi FINA-e ne vodi od početka, nego od 2014. I uz tako nepotpunu evidenciju znamo da je na dan 30. lipnja 2018. bilo evidentirano 14 194 solidarnih ovršenika (ili 4,4% od ukupnoga broja). Oni su ukupno terećeni za 2,1 milijardu kuna ili 4,9% ukupnoga iznosa ovrha građana. Najdulja blokada solidarnog ovršenika iznosila je 8 tisuća 108 dana ili dulje od 22 godine.

Paradoks: dug i broj dužnika u najnižim razredima dugova (do 10,000 kuna) je povećan do 30. rujna 2018., dok je kod malog broja najvećih dužnika došlo do najvećeg rasterećenja.

Sljedeća perspektiva koju nudi ova analiza je raščlamba prema visini pojedinačnoga duga. Visina pojedinačnoga duga ne znači vrijednost pojedine ovrhe, već zbir svih ovrha pokrenutih na teret jednog dužnika. To je ukupan iznos duga za koji je građanin ovršen kao dužnik, sudužnik ili jamac. Dugovi su grupirani prema razredima do 6 tisuća kuna (do 5.803 kune prije 30. lipnja 2018.), 6 tisuća (5,803 prije 30. lipnja 2018.) do 10 tisuća kuna, 10-25 tisuća, 25-50 tisuća, 50-100 tisuća, 100-500 tisuća i 500 tisuća do milijun kuna. Takva raščlamba razreda je približno ista kao u prošlogodišnjoj analizi, ali kako je tada pokazana izrazita koncentracija (oko 10.000 ljudi «držalo» je gotovo 2/3 ukupnog duga), razred iznad milijun kuna je razdvojen na segmente 1-2, 2-5, 5-10 i iznad 10 milijuna kuna ukupnog pojedinačnog duga. S tim podatkom raspoložemo samo za 30. lipanj i 30. rujna 2018. Ljubaznošću FINA-e pribavljeni su i pojedinačni iznosi ukupnih dugova 1000 najvećih dužnika.

Tablica 1 i slika 5 prikazuju evoluciju fenomena koncentracije dugova. Prvo treba uočiti da su vladine mjere dovele do paradoksalnog rezultata: dug i broj dužnika u najnižim razredima dugova (do 10,000 kuna) je povećan do 30. rujna 2018., dok je kod malog broja najvećih dužnika došlo do najvećeg rasterećenja.

Tablica 1. Raspodjela iznosa i broja dužnika prema visini ukupnog duga preko 365 dana pod ovrhom

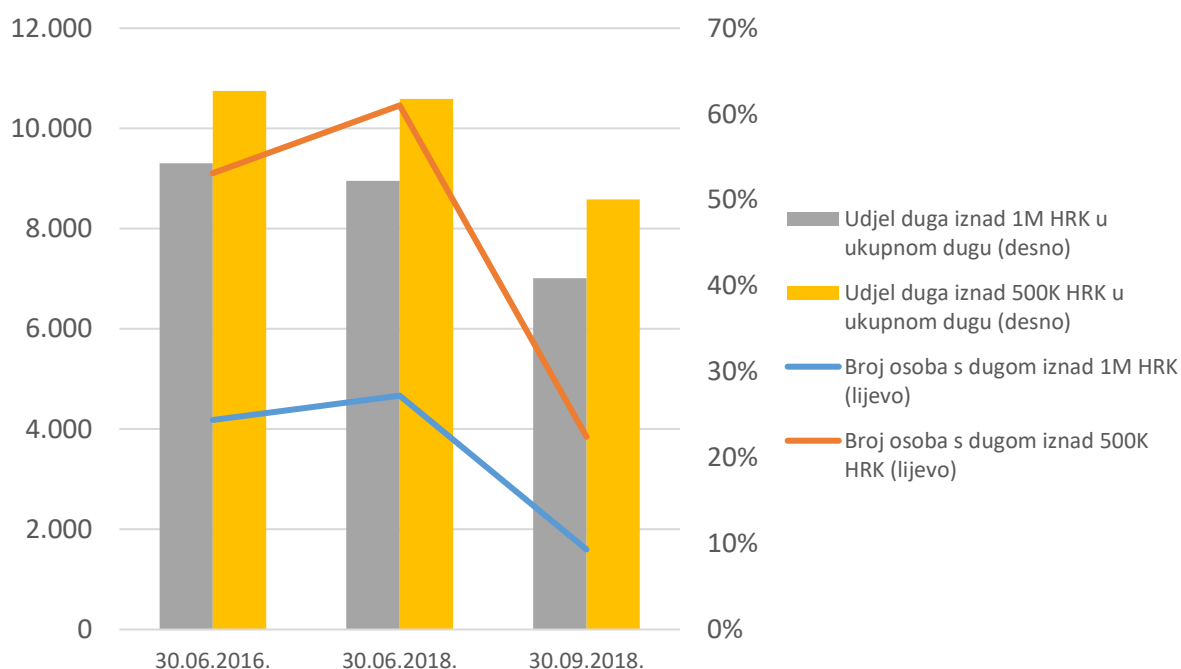
	UTJECAJ VLADINIH MJERA								% promjena iznosa duga po razredima (30.09.2018./30.06.2018.)	% promjena broja dužnika po razredima (30.09.2018./30.06.2018.)
	Raspodjela iznosa ovršenih dugova preko 365 dana 30.06.2014.	Raspodjela broja dužnika s ovršenim dugovima preko 365 dana 30.06.2014.	Raspodjela iznosa ovršenih dugova preko 365 dana 30.06.2016.	Raspodjela broja dužnika s ovršenim dugovima preko 365 dana 30.06.2016.	Raspodjela iznosa ovršenih dugova preko 365 dana 30.06.2018.	Raspodjela broja dužnika s ovršenim dugovima preko 365 dana 30.06.2018.	Raspodjela iznosa ovršenih dugova preko 365 dana 30.09.2018.	Raspodjela broja dužnika s ovršenim dugovima preko 365 dana 30.09.2018.		
≤ 6.000 kn	147.130.233	54.251	143.929.151	59.180	131.467.480	54.748	171.125.463	72.114	30,2%	31,7%
> 6.000 ≤ 10.000	200.938.249	25.798	197.690.827	25.341	173.114.166	21.831	201.012.244	25.485	16,1%	16,7%
10.001-25.000	797.537.916	48.864	908.176.688	54.883	905.942.716	54.073	822.924.986	50.191	-9,2%	-7,2%
25.001-50.000	1.193.992.976	33.345	1.500.526.774	41.740	1.642.704.178	45.725	1.192.695.996	33.493	-27,4%	-26,8%
50.001-100.000	1.984.164.346	28.082	2.615.716.523	36.745	2.963.789.450	41.497	1.761.447.791	24.910	-40,6%	-40,0%
100.001-500.000	5.795.491.726	28.973	8.540.827.653	42.005	10.188.174.952	50.261	4.373.777.534	22.841	-57,1%	-54,6%
500.001-1.000.000	2.112.631.763	3.055	3.408.410.649	4.925	3.994.969.989	5.792	1.563.713.154	2.247	-60,9%	-61,2%
>1.000.000 ≤ 2.000.000	12.848.345.160	2.703	19.954.695.933	4.180	3.386.668.797	2.476	1.266.072.603	948	-62,6%	-61,7%
>2.000.000 ≤ 5.000.000					4.070.429.912	1.338	1.257.481.266	404	-69,1%	-69,8%
>5.000.000 ≤ 10.000.000					3.021.939.619	437	808.695.207	113	-73,2%	-74,1%
>10.000.000					11.382.214.415	416	3.645.878.596	133	-68,0%	-68,0%
Ukupno	25.080.232.368	225.071	37.269.974.197	268.999	41.861.415.674	278.594	17.064.824.839	232.879	-59,2%	-16,4%

Izvor: FINA, vlastita obrada.

U razredima iznad milijun kuna pojedinačnoga duga na dan 30.06.2018. nalazilo se 4 tisuće i 667 dužnika s ukupnim dugom od 21,9 milijardi kuna ili oko 4,7 milijuna kuna po dužniku, što je predstavljalo oko 52% ukupnog iznosa blokiranih računa građana. Nakon implementacije vladinih mjera na dan 30.09.2018. u tim razredima se nalazilo svega 1 598 dužnika s ukupnim dugom od oko 7 milijardi kuna ili oko 4,4 milijuna kuna po dužniku, što je predstavljalo oko 40% ukupnog iznosa blokiranih računa građana na taj dan. Kako statistički izvještaj koji je oblikovan za potrebe ove analize omogućuje razgled najvišeg razreda prema pod-segmentima, iz tablice 1 se jasno vidi da smanjenje broja osoba i iznosa duga raste s visinom duga: pad broja dužnika i iznosa dugovanja (30. rujna naspram 30. lipnja 2018.) u tri razreda s dužnicima čiji dugovi premašuju 2 milijuna kuna iznosio je oko 70% ili mnogo više nego u nižim razredima pojedinačnih dugovanja. U razredima s najnižim dugovima, oba obilježja (i broj blokiranih i iznos) u isto vrijeme su zabilježili rast. To je detaljnije prikazano u drugom dijelu analize.

Smanjenje broja osoba i iznosa raste s rastom vrijednosnog razreda duga, što znači da su na prikazane rezultate najviše utjecale obustave ovrha.

Slika 5. Pokazatelji koncentracije dugova

Izvor: FINA, vlastita obrada.

Prema tome, gornji segment najvećih dužnika najveći je dobitnik vladinih mjera, i to najviše zbog obustava starih ovrha o čemu će biti više riječi u nastavku. Ujedno, to je segment o kojem se najmanje zna. Nakon otkrića ekstremne koncentracije dugova u HUB Analizi 61 počelo se spekulirati o tome da je riječ o učincima propalih poduzetničkih poduhvata - o situacijama kada fizičke osobe na različite načine jamče za osobne, ali i za dugove povezanih fizičkih i pravnih osoba (obrti nisu klasificirani u ovu skupinu). Tu su i drugi slučajevi po osnovi kojih je došlo do proboja pravne osobnosti trgovačkih društava.

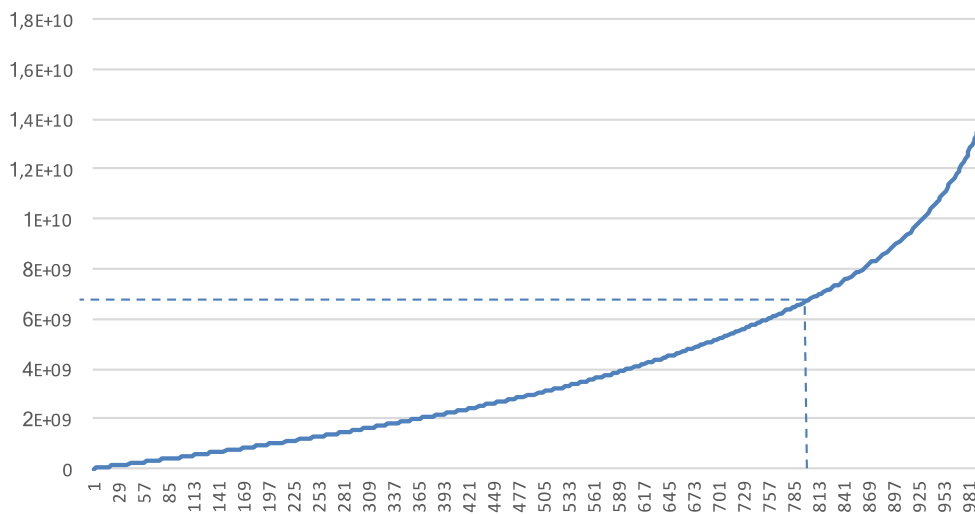
Podaci za 1000 najvećih dužnika na dan 30. lipnja 2018. pružaju još detaljniji uvid u dugove u vrhu piramide. Svi koji su ušli u 1000 najvećih dužnika bili su dugoročni dužnici s neprekidnim blokadama računa duljim od godine dana. Tisućiti dužnik bio je dužan 4,4 milijuna kuna, a najveći pojedinačni dužnik bio je dužan 404,8 milijuna kuna. Radi se o ovrši iz neke druge države članice EU. Naime, nakon ulaska u EU dugovi hrvatskih građana napravljeni u drugim državama članicama zbog kojih je pokrenuta ovrha ovršuju se i u Hrvatskoj. To je jedini takav slučaj među 1000 najvećih dužnika.

Ukupan dug 1000 najvećih dužnika na dan 30. lipnja 2018. iznosio je 15,3 milijardi kuna ili 15,3 milijuna kuna po osobi. Ukupan dug 1000 najvećih dužnika sačinjavao je 36,5% sveukupnog blokiranog iznosa preko 365 dana na dan 30.09.2018.. Međutim prosjek zavarava. Imovinske distribucije su uvijek izrazito koncentrirane u repovima. Na primjer, drugi najveći dužnik bio je dužan oko 335, treći 219 milijuna kuna, itd.

Uvid u narav zakrivljenosti ove distribucije pruža slika 6 - to je kumulativna distribucija. Prikaz sugerira da gornjih 20% dužnika (desno od isprekidane crte koja je na 800 od 1000) nema 80% vrijednosti svih dugova u ovom razredu (prema Paretovoj distribuciji) nego 56%. To znači da je raspodjela u samome vrhu dugovanja ujednačenija od teoretski očekivane.

Najveći pojedinačni dužnik ovršen je iz druge države članice EU. Ukupan dug 1000 najvećih dužnika sačinjavao je 36,5% sveukupnog iznosa duga koji je pod ovrhom dulje od 365 dana.

Slika 6. Kumulativna distribucija 1000 najvećih dužnika 30.06.2018.

Izvor: FINA, vlastita obrada.

Napravljen je i jednostavan test prisutnosti solidarnih dužnika u ovom segmentu. Primjenom kriterija jednakih iznosa ukupnoga duga pronađena su 4 takva slučaja u ukupnom iznosu dvostrukog brojanja od 205 milijuna kuna što nema presudan utjecaj na rezultat odnosno zaključke.

Najzanimljivije je promatrati sektorsku distribuciju dugova prema sektorima vjerovnicima, no FINA o tome nije mogla pripremiti podatke za pojedine dužnike. Za razred 1000 najvećih znamo da vladin sektor sudjeluje u ukupnom dugu s 9,5% (vjerojatno se radi o poreznim dugovima), a od toga se na sektor inozemstva (strana država) po osnovi jednog dužnika odnosi 2,6%. Posredno se može zaključiti da se najveći dio duga u ovom segmentu odnosi na banke i ostale sektore kojima su banke prodavale portfelje. Međutim, FINA je sastavila pregled dugova po sektorima vjerovnika za razrede po visini duga kao u *Tablici 1* što omogućava «križanje» perspektive sektora vjerovnika (koje smo do sada analizirali agregatno) i perspektive visine duga (koju smo do sada promatrali također agregatno, bez obzira na sektore vjerovnika). Mogućnost «križanja» sektora vjerovnika i razreda visine duga otvara još dublju perspektivu za sagledavanje učinaka vladinih mjera, jer ćemo moći pratiti promjene po razredima visine duga za pojedine sektore vjerovnike. To je ujedno okvir za detaljnije sagledavanje učinaka vladinih mjera provedenih na ljeto 2018.

Država čini samo 10-ak posto dugova 1000 najvećih dužnika iz čega se može posredno izvesti zaključak da je uglavnom riječ o dugovima po bankarskim kreditima.

Drugi dio: učinci vladinih mjera

Dosadašnja je analiza pokazala tri stvari:

1. Iznos ovrha i broj blokiranih do 365 dana nastavlja se smanjivati kao i prije primjene vladinih mjera u ljeto 2018. To je očekivano kretanje s obzirom na izlazak gospodarstva iz krize.
2. Broj i iznos dugoročnih blokada mijenja se pod utjecajem vladinih mjera, ali na neočekivan način: broj i iznos blokada manjih iznosa raste i nakon primjene vladinih mjera, a broj i iznos ovrha većih dugova se smanjuje, i to progresivno - s izrazitim dobicima u smislu smanjenja ovrha kod maloga broja osoba s najvećim dugovima.
3. Prema sektorima vjerovnika, najbrže pada udjel banaka kao vjerovnika, smanjuje se i udjel ostalih financijskih posrednika te telekoma, a raste udjel države i dobavljača struje te komunalnih usluga i ostalih sektora.

Vladine mjere (okvir 1) kombiniraju nekoliko instrumenata, od otpisa malih dugova čiji iznos ne prelazi 10,000 kuna, preko uvođenja opcije ubrzanog osobnog stečaja (koju dužnik može otkazati) za male iznose dugova do 20,000 kuna, do obustavljanja ovrha po računima na kojima neko vrijeme nije bilo prometa. Dosadašnja je analiza pokazala da je posljednja mjera imala daleko najjači učinak u smislu obustava ovrha nad malim brojem velikih i najvećih dužnika, što je dovelo do relativno malog pada broja blokiranih osoba i relativno velikog pada ovršenog iznosa (primjena olakšanog osobnog stečaja tek se očekuje).

OKVIR 1: VLADINE MJERE

Prema Zakonu o provedbi ovrhe nad novčanim sredstvima obustavljene su ovrhe po osnovama plaćanja po kojima nije bilo naplate u roku od 6 mjeseci prije stupanja na snagu zakona (4. kolovoza 2018.) i koje nisu u cijelosti naplaćene u roku od 3 godine od dana unošenja u FINA-in Očevidnik.

Zakon o otpisu dugova fizičkim osobama koji je stupio na snagu 21. srpnja 2018. predvidio je otpise takozvanih malih dugova glavnice do 10,000 kuna po osobi, koje su građani imali prema središnjoj državi (što se uglavnom odnosi na porezne obaveze) i lokalnoj upravi i samoupravi. Zakon je osim toga predvidio mogućnost reprogramiranja ostalih poreznih dugova na zahtjev, a ostali vjerovnici - financijske institucije i druge osobe koje obavljaju registriranu djelatnost - potaknute su na otpis priznavanjem troškova otpisa do 10,000 kuna kao porezno priznatog rashoda.

Osim toga, pojednostavljena je procedura osobnog stečaja za male dugove fizičkih osoba do 20,000 kuna, ali je predviđena mogućnost zaustavljanja postupka na zahtjev vjerovnika.

Već iz prvih izvještaja FINA-e objavljenih u toku ljeta 2018. mogao se vidjeti nerazmjerni broj deblokiranih dužnika i iznosa koji je otpisan ili nad kojim je obustavljena ovrha. FINA je prvo izvijestila da je otpis duga do 10,000 kuna obuhvatio više od 150 000 građana, ali je zahvaljujući toj mjeri deblokirano svega 6 248 građana - zanemarivi dio ukupno blokiranih s ukupnom glavnicom duga od također zanemarivih manje od milijarde kuna. Zatim je objavljen podatak da je mjera obustave provedbe ovrhe obuhvatila 225 322 ovršenika, ali je zbog primjene te mjere definitivno deblokiran manji broj od 50 695 dužnika, uz ukupan vrijednosni učinak smanjenja ovrha registriranih kod FINA-e u iznosu od oko 30 milijardi kuna (glavnica).

Međutim, ukupan iznos ovrha registriranih kod FINA-e smanjio se puno manje od 30 milijardi - s 43,1 milijarde 30. lipnja na 18 milijardi 30. rujna 2018. Ukupan broj blokiranih dužnika-građana (bez obrta) smanjen je s 323 708 na ne puno manjih 274 066. To znači da su u međuvremenu već pokrenute brojne nove ovrhe. Jedan dio je vjerojatno pokrenut s ciljem vjerovnika da što prije pravno zaštite svoja potraživanja nad kojima je prisilno obustavljena ovrha, a drugi dio vjerojatno s ciljem da se ubrzaju redovni ovršni postupci s obzirom na to da je vladinim mjerama znatno povećan institucionalni rizik naplate. Moguće je da ubrzanje postupanja od strane samih vjerovnika, koje utječe na neočekivani rast broja i iznosa malih blokada, nastaje kao plod želje vjerovnika da ubrzanom prisilnom naplatom preduhitre neke buduće, nepredvidive promjene propisa poput ovih koje su stupile na snagu prošloga ljeta.

Postavlja se pitanje kako su se ove promjene odrazile na promjene broja ovršenih građana i na visine iznosa ovrha prema sektorima vjerovnika? Vide li se kakve promjene trendova koje su nastupile u ljeto 2018. kada su provedene vladine mjere?

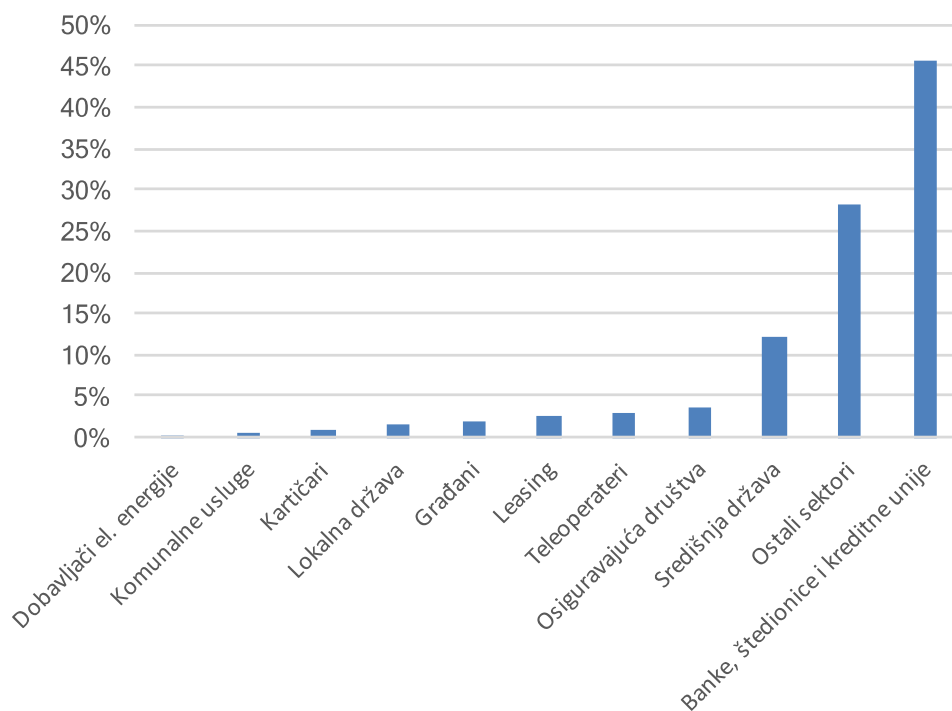
Otpisima do 10,000 kuna deblokiran je zanemariv udjel ukupnog broja blokiranih, dok je obustavom ovršnih postupaka deblokiran značajan broj od preko 50 tisuća dužnika uz prestanak ovrhe po osnovi duga u iznosu od oko 30 milijardi kuna glavnice

Odgovor na ovo pitanje prikazan je kroz seriju slika koje su konstruirane na temelju *Tablice A* iz statističkog dodatka. Uvid u učinke vladinih mjera sastavljen je uz detaljniju raščlambu gornjeg razreda iznad milijun kuna koji je razdvojen na pod-razrede 1-2, 2-5, 5-10 i iznad 10 milijuna kuna pojedinačnog duga po ovršenom građaninu.

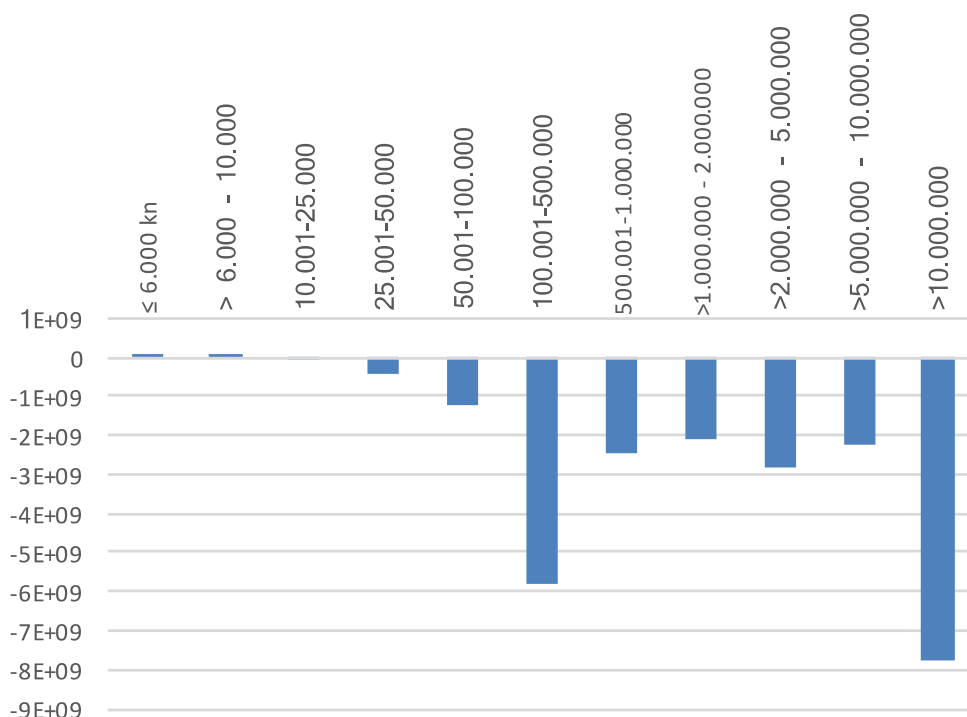
Slika 6 pokazuje raspored smanjenja dugoročnog ovršenog duga za 24,8 milijardi kuna između 30. lipnja i 30. rujna 2018. među sektorima vjerovnicima i prema iznosima ukupnog duga po osobi:

U trećem tromjesečju 2018. zbog primjene vladinih mjera došlo je do bitnog smanjenja iznosa ovršenih dugova gdje su vjerovnici financijski sektor, ostali sektori i država.

Slika 6.a. Udjel sektora vjerovnika u smanjenju iznosa ovršenih dugova 30.6.2018. - 30.9.2018.

Slika 6.b. Distribucija smanjenja iznosa ovršenih dugova prema visini pojedinačnih dugova

Izvor: FINA, vlastita obrada.

45,5% smanjenja ovršenog duga građana u trećem tromjesečju 2018. odnosi se na dugove prema bankama, a 28,3% prema ostalim sektorima. Kako u ostalim sektorima dominiraju prodani kreditni portfelji, ove podatke ima smisla zbrojiti - riječ je o gotovo tri četvrtine (73,8%) smanjenja. Značajno su smanjeni još samo dugovi prema središnjoj državi (udjel središnje države u smanjenju je iznosio 12%).

S obzirom na prikazanu sektorsku distribuciju, ne treba čuditi da se najveći dio smanjenja odnosi na osobe koje su imale ovršene dugove veće od 10 milijuna kuna (Slika 6.b). Zatim slijede osobe s dugovima u razredu između 100 tisuća i pola milijuna kuna te zatim ostali visoki razredi s dugovima između pola i deset milijuna kuna. Iako se na Slici 6.b ne vidi jasno, iznos dugova u najnižim razredima do 6, 6-10 i 10-25 tisuća kuna neočekivano je povećan. Moguća hipoteza glasi da vjerovnici nakon vladinih mjera mnogo brže kreću s ovrhama, i za manje iznose, kako bi spasili vrijednost svoje imovine prije nego što se donesene neka nova slična i neočekivana mjera.

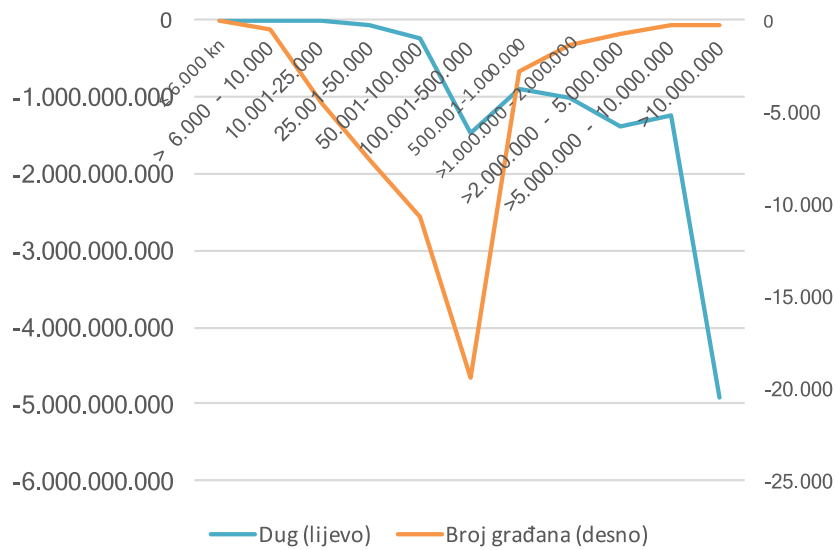
I ovi podaci potvrđuju da su vladine mjere koncentrirane na mali broj osoba s velikim iznosima. To se vidi i iz sektorskih raspodjela smanjenja duga prema izvornoj visini duga: Slike 7.a i 7.b uspoređuju banke i teleoperatere. Kod teleoperatera (Slika 7.b)

Najveća smanjenja ovršenih dugova zabilježena su u razredima 100-500 tisuća kuna i iznad 10 milijuna kuna. Iznos dugova u najnižim vrijednosnim razredima je u toku trećeg tromjesečja blago povećan.

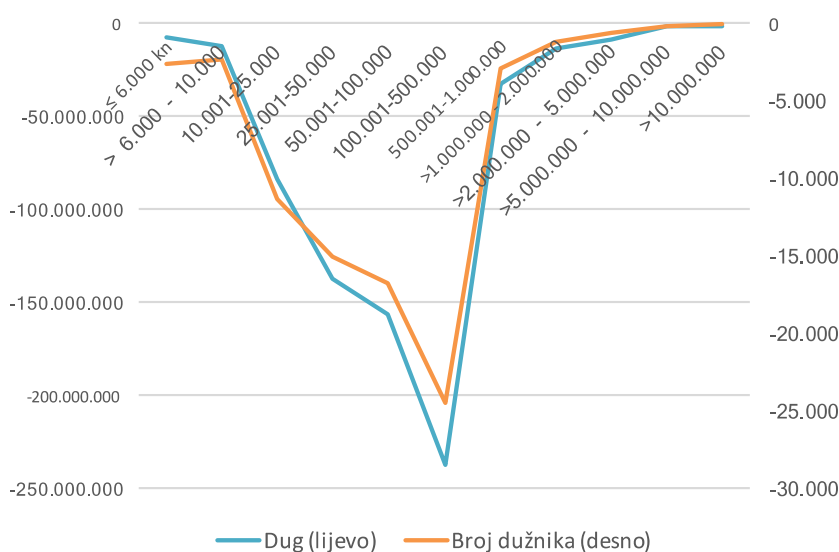
postoji uska korelacija između smanjenja broja osoba koje duguju i smanjenja iznosa duga prema razredima izvorne visine duga po osobi, jer ne postoje jako velike razlike u visinama duga. Razlog leži u naravi usluge čija vrijednost nije velika. Zbog toga se korelacija zadržava i kod osoba koje mnogo duguju, a u tom desnom dijelu distribucije, učinak vladinih mjera i nije osobito velik. Učinak je najveći kod dužnika do milijun kuna.

Kod teleoperatera smanjenje je najveće za srednje dužnike po visini duga, kod banaka za najveće dužnike.

Slika 7.a. Smanjenje iznosa duga i broja dužnika prema razredima visine duga prema bankama 30.6.2018.-30.9.2018.

Slika 7.b. Smanjenje iznosa duga i broja dužnika prema razredima visine duga prema teleoperaterima 30.6.2018.-30.9.2018.

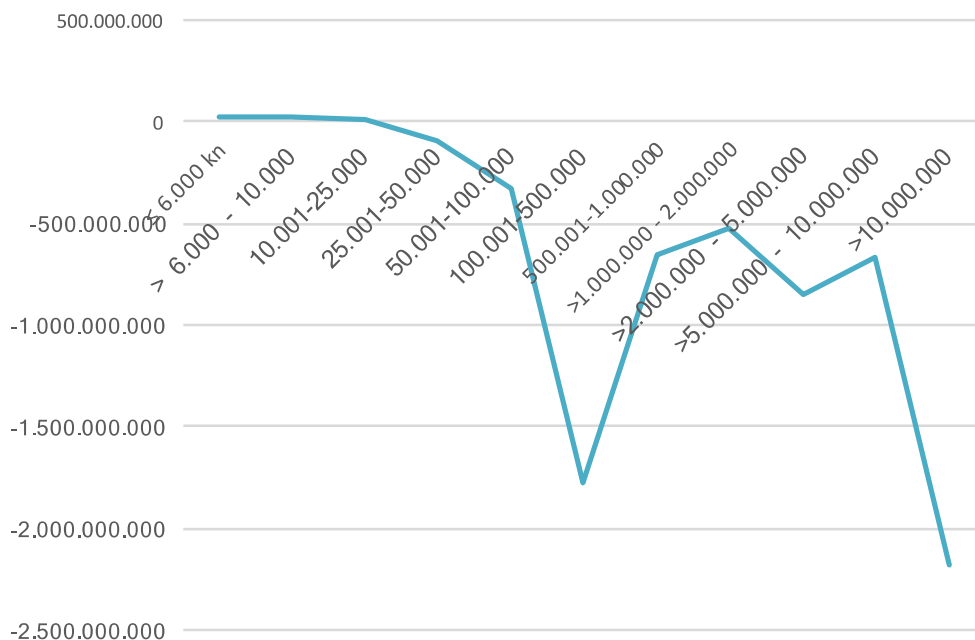
Izvor: FINA, vlastita obrada.

Distribucija učinaka na dužnike prema bankama izgleda drugačije. Distribucija smanjenja broja dužnika izgleda slično, no distribucija iznosa je zakrivljena. Koncentracija u gornjim razredima kod banaka objašnjava i značajan pad prosječnog duga u višim razredima i veliko smanjenje iznosa ovršenog duga bez proporcionalnog smanjenja broja dužnika. Smanjenje iznosa duga snažno je koncentrirano na nekolicinu dužnika s dugovima većim od deset milijuna kuna. Općenito postoji velika koncentracija u najvišim razredima: od ukupno smanjenih ovršenih dugovanja prema bankama, 76% se odnosi na smanjenje ovršenih dugova osoba s ukupnim dugovima većim od milijun kuna, dok se od ukupno smanjenih ovršenih dugovanja prema teleoperaterima svega 3,6% odnosi na smanjenje dugova osoba s ukupnim dugovima iznad milijun.

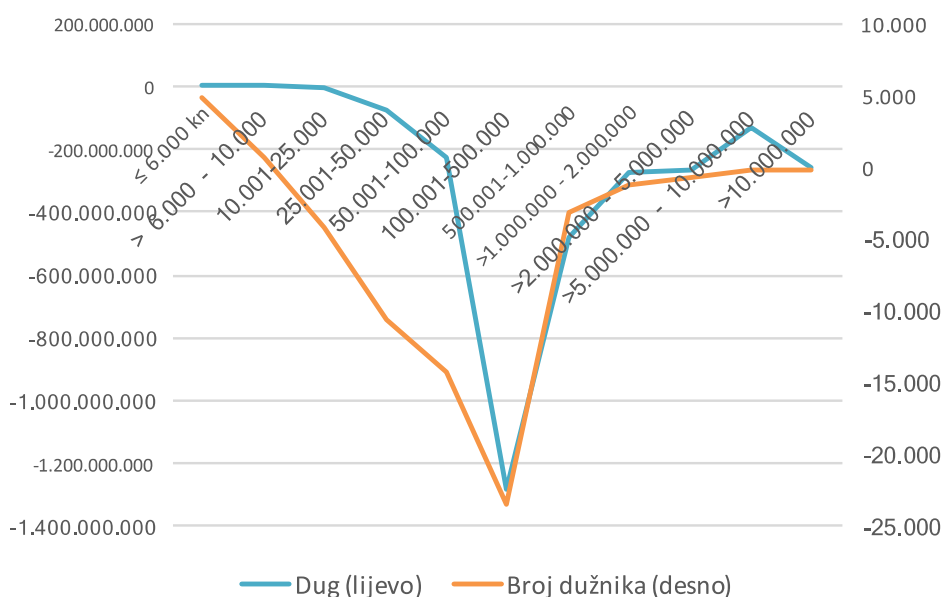
Distribucija smanjenja iznosa ovršenih dugova kod ostalih sektora izgleda slično kao kod banaka, jer u ovom sektoru dominiraju prodani kreditni portfelji.

Slika 8 prikazuje istu usporedbu za još dva važna sektora vjerovnika - za ostale sektore i središnju državu. Za ostale sektore nemamo distribuciju broja građana, ali se usporedbom slika 7.a i 8.a dolazi do zaključka da su distribucije smanjenja vrijednosti po razredima visine duga gotovo identične kod banaka i ostalih sektora. To je posljedica činjenice da u ostalim sektorima dominiraju prodani kreditni portfelji, tako da je i u ovom segmentu obustavljanje ovrha najviše pogodovalo malom broju velikih dužnika.

Slika 8.a. Smanjenje iznosa duga prema razredima visine duga prema ostalim sektorima 30.6.2018.- 30.9.2018.

Slika 8.b. Smanjenje iznosa duga i broja dužnika
prema razredima visine duga prema središnjoj državi
30.6.2018.-30.9.2018.

Izvor: FINA, vlastita obrada.

Zaključak

Ova je analiza potvrdila glavne rezultate prošlogodišnje analize:

1. Iznos ovrha i broj blokiranih do 365 dana nastavlja se smanjivati kao i prije primjene vladinih mjera u ljeto 2018. To je očekivano kretanje s obzirom na izlazak gospodarstva iz krize.
2. Prema sektorima vjerovnika, najbrže pada udjel banaka kao vjerovnika, smanjuje se i udjel ostalih financijskih posrednika te telekoma, a raste udjel države i dobavljača struje te komunalnih usluga i ostalih sektora.
3. Udjel banaka u ukupnom ovršenom dugu se smanjuje brže nego što raste udjel ostalih sektora, što znači da prodaje portfelja loših kredita nisu jedini razlog smanjenja dugova prema bankama i srodnim institucijama; dolazi do realnog smanjenja tih dugova.
4. Manji dugovi osoba čiji ukupan dug ne prelazi 50,000 kuna nastavili su se smanjivati i prije primjene vladinih mjera, a usporedo se smanjivao i broj ovršenih osoba u tim razredima.
5. HUB Analiza 61 je pokazala da je sredinom 2017. oko 10000 osoba (oko 3% «blokiranih») s dugovima iznad pola milijuna kuna) nosilo gotovo 2/3 ili 63%

ukupnog ovršenog duga. Isti je omjer sredinom 2018. prije primjene vladinih mjera iznosio 62% i odnosio se na 10 459 osoba, ali je nakon primjene mjera udjel pao na oko 50% jer je mjera obustave ovršnih postupaka najviše pogodovala osobama s najvećim dugovima, ali ne po osnovi otpisa, nego po osnovi obustava ovrha.

Najvažniji je sam vrh distribucije gdje su 853 osobe s prosječnim dugom od oko 17 milijuna kuna po osobi. Na te ljude se odnosilo oko 35% ukupne vrijednosti svih ovrha.

Među mjerama koje je vlada primijenila u ljeto 2018. daleko je najvažniji učinak imalo obustavljanje ovrha pokrenutih pred tri ili više godina nad računima po kojima šest mjeseci ili dulje nije bilo prometa. Po toj osnovi je došlo do velikog smanjenja iznosa ovršenih dugova i statističkog poboljšanja. Obustavljene su ovrhe ukupno vrijedne oko 30 milijardi kuna glavnice, a ukupan iznos dugotrajnih blokada smanjen je gotovo 25 milijardi kuna između 30. lipnja i 30. rujna 2018. Međutim, efekti su koncentrirani kod relativno malog broja ljudi, tako da je broj dugotrajno blokiranih građana u istom razdoblju smanjen s 278,6 tisuća na 232,9 tisuća. Međutim, broj građana s manjim dugotrajnim blokadama ponovo raste.

Prerano je za konačna objašnjenja o tome zašto manji iznosi dugotrajnih blokada ponovo rastu, pri čemu do porasta dolazi kod svih sektora osim kod banaka, teleoperatera i ostalih sektora. Moguće je da se radi o prolaznom učinku zbog još nepoznatih razloga. Moguće je i da su neki kreditori nakon primjene mjera odlučili zaoštriti politiku naplate jer su se prije ponašali socijalno ili naprosto nisu usavršavali procedure, a sada više ne vide razloge za to. Ili se plaše novih mjera otpisa pa nastoje što prije naplatiti neplaćene dugove kako ne bi bili zahvaćeni nekom novom nedovoljno osmišljenom mjerom. Revnost u naplati mogla se povećati i iz nekog trećeg, još nepoznatog razloga, pa ovu pojavu u buduću treba pažljivije pratiti i istražiti.

Za sada je veliko pitanje hoće li moralni hazard - kalkuliranje s iskupom i korištenje eventualnih neefikasnosti u pravnom sustavu koje omogućuju skrivanje imovine porasti nakon primjene najnovijih vladinih mjera. S obzirom na koncentraciju obustava ovrha za malobrojne velike dužnike ta se mogućnost ne može isključiti. Najveći dužnici znaju koristiti sve prilike koje pravni sustav pruža.

Tek preostaje vidjeti kako će kreditori reagirati na novonastalu situaciju. Dugovi nisu izbrisani, samo su ovrhe zaustavljene, što znači da se mogu ponovo pokrenuti. Kod velikih dugova to se može očekivati u narednim mjesecima kada će iznosi dugotrajnih blokada sigurno rasti. Međutim, time je možda nekome kupljeno dragocjeno vrijeme da bolje obrani ili sakrije imovinu koja pripada kreditoru, ili da dočeka zastaru. U nekom jako optimističnom scenariju, ovime će se pomoći kreditorima da prihvate otpise potraživanja koja se nikada ne bi mogla naplatiti.

Za godinu dana će se i srednjoročni efekti vladinih mjera «slegnuti», pa će se lakše vidjeti ukupan učinak. Glavna pouka ipak glasi da vladine linearne mjere neće riješiti problem. Prije ili kasnije, netko tko doista želi trajno rješavati ovaj problem morat će

se vratiti na početak, prihvatiti načelo da isti aršin ne može vrijediti za sve, i poći od prokušanih rješenja:

- Otpisi dugova prije nego što za to nastupe drugi pravni razlozi mogu se obavljati isključivo na temelju socijalnih kriterija kako bi se u društvu uravnotežila načela socijalne solidarnosti i ekonomsko-pravne efikasnosti. Valja napomenuti da su neki veći privatni vjerovnici upotrijebili ovaj kriterij prije državnog sektora koji je otpisivao linearno do 10,000 kuna, bez socijalnih kriterija.
- Postupci otpisa i reprogramiranja duga trebaju biti jasno propisani kako bi porezni tretman za kreditora i dužnika bio posve jasan i poticajan u smislu pronalaženja uravnoteženog rješenja.
- Ovršni postupci moraju biti brzi, jeftini i transparentni za kreditora i dužnika, i u tu se svrhu trebaju koristiti digitalne tehnologije, a ljudi trebaju biti upoznati i savjesni radi što bolje prevencije prezaduženosti, što se najbolje postiže sustavnim financijskim opismenjavanjem.
- Instrukcije prisilne naplate trebaju biti maksimalno efikasne kako veliki dužnici ne bi zloupotrebili sustav, te kako bi svi imali osjećaj da je sustav i pravedan i efikasan, te kako se trošak premije rizika zbog neefikasnih institucija ne bi prebacivao na buduću, u pravilu mlađu dužnike. Kvalitetno uređen osobni stečaj posebno je važan u tom pogledu.
- Treba sustavno poticati aktivnosti kreditnih posrednika i investitora u retail portfelje višeg stupnja rizika kako bi se olakšalo financiranje reprogramiranja i prve faze konsolidacije dugova prije nego što se klijent financijski stabilizira na razini koja će biti prihvatljiva kreditorima klasičnog rizičnog profila.

I nakon vladinih mjera, prije ili kasnije, društvo će se opet morati baviti ovim problemom.

Statistički dodatak

Tablica A.1. Kako se mijenjao iznos duga (u kunama) i broj blokiranih građana prema sektorima vjerovnika i razredima visine duga po ovršeniku 30.06.2016.-30.06.2017.

30.06.2017.- 30.06.2016.		≤ 6.000 kn*	> 6.000 ≤ 10.000	10.001- 25.000	25.001- 50.000	50.001- 100.000	100.001- 500.000	500.001- 1.000.000	>1.000.000	Ukupno
Središnja država	Dug	-3.780.790	-3.890.343	-13.196.760	-15.857.203	-14.053.212	57.721.403	43.717.639	455.513.100	506.173.834
	Broj građana	-1.815	-847	-361	1.247	1.701	3.247	470	293	3.935
Lokalna država	Dug	778.309	1.834.608	10.793.729	23.028.520	32.866.072	84.155.665	29.694.959	63.078.739	246.230.600
	Broj građana	4	178	923	1.755	1.982	3.084	562	480	8.968
Banke, štedionice i kreditne unije	Dug	-4.422.671	-7.412.007	-42.763.643	-79.259.432	-114.157.015	-136.944.069	103.352.351	-169.901.141	-451.507.628
	Broj građana	-1.601	-1.488	-4.132	-2.353	-936	1.439	372	145	-8.554
Osiguravajuća društva	Dug	-151.360	-606.845	-3.459.650	-5.033.560	-514.206	53.330.025	24.534.298	16.047.324	84.146.024
	Broj građana	-84	-113	-30	476	707	2.084	317	214	3.571
Leasing	Dug	-12.414	-29.038	-51.993	-54.106	-842.715	-2.059.263	-486.878	-27.370.371	-30.906.779
	Broj građana	-13	-11	-17	-11	-39	-5	29	64	-3
Kartičari	Dug	-188.475	-291.651	-3.292.889	-2.667.863	-3.424.645	25.037.213	9.581.081	913.232	25.666.003
	Broj građana	-69	-60	-362	-121	166	963	167	83	767
Dobavljači el. energije	Dug	-91.105	-60.980	-793.331	2.091.853	7.508.076	15.468.301	2.469.713	4.501.343	31.093.870
	Broj građana	27	-36	115	502	691	1.255	198	168	2.920
Komunalne usluge	Dug	5.325.209	6.628.855	27.969.913	38.613.247	41.110.788	59.469.959	9.742.445	23.153.383	212.013.798
	Broj građana	3.512	2.662	7.923	8.010	7.370	9.539	1.375	1.098	41.489
Teleoperateri	Dug	-21.101.286	-26.969.157	-81.778.045	-48.602.464	-43.281.868	-50.526.095	-8.049.963	-13.939.075	-294.247.952
	Broj građana	-8.497	-4.370	-5.878	-1.499	-1.289	259	-5	-89	-21.368
Građani	Dug	-2.091.036	-2.276.710	-6.112.906	13.176.351	85.600.320	432.919.678	155.878.349	507.411.296	1.184.505.342
	Broj građana	-1.680	-1.205	-3.412	-2.884	-1.617	-586	-93	-83	-11.560
Ostali sektori	Dug	13.145.995	20.289.474	115.654.526	154.809.881	178.583.378	388.217.028	66.259.888	579.376.056	1.516.336.226
	Broj građana	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Ukupno	Dug	-13.204.161	-13.982.519	-4.313.136	62.304.370	137.885.821	791.363.419	382.951.504	1.387.028.195	2.730.033.493
	Broj građana	-10.216	-5.290	-5.231	5.122	8.736	21.279	3.392	2.373	20.165

Izvor: FINA, vlastita obrada

Tablica A.2. Kako se mijenjao iznos duga (u kunama) i broj blokiranih građana prema sektorima vjerovnika i razredima visine duga po ovršeniku 30.06.2016.-31.03.2017.

31.03.2018.- 30.06.2017.		≤ 6.000 kn	> 6.000 ≤ 10.000	10.001- 25.000	25.001- 50.000	50.001- 100.000	100.001- 500.000	500.001- 1.000.000	>1.000.000 ≤ 2.000.000	Ukupno
Središnja država	Dug	824.741	-1.347.217	-1.661.069	1.201.877	1.922.419	6.668.273	11.200.329	178.895.225	197.704.579
	Broj građana	298	-555	28	882	1.009	2.047	180	155	4.044
Lokalna država	Dug	131.252	-356.724	-558.872	772.172	4.571.336	12.876.922	5.979.419	6.559.722	29.975.228
	Broj građana	-101	-264	-381	150	433	758	96	122	813
Banke, štedionice i kr	Dug	-2.325.830	-6.068.453	-35.348.558	-79.788.100	-178.212.699	-594.597.821	-174.249.562	-949.573.732	-2.020.164.755
	Broj građana	-826	-1.293	-3.741	-3.549	-3.168	-2.225	-82	-36	-14.920
Osiguravajuća društva	Dug	309.896	-76.121	537.941	865.943	7.246.410	35.636.936	5.766.107	25.402.699	75.689.811
	Broj građana	172	-39	113	455	690	1.521	132	137	3.181
Leasing	Dug	6.605	-435	6.884	179.341	-375.816	-362.960	-4.234.944	-75.609.964	-80.391.288
	Broj građana	2	1	-4	-16	18	-10	-7	27	11
Kartičari	Dug	-155.910	-714.608	-4.847.873	-6.228.895	-6.745.995	-8.285.261	3.172.832	-51.081.667	-74.887.377
	Broj građana	-67	-127	-524	-374	-328	-46	64	156	-1.246
Dobavljači el. energije	Dug	158.898	-46.601	534.367	1.749.836	5.472.877	13.246.321	1.060.908	-7.140.404	15.036.202
	Broj građana	72	-17	59	165	406	680	93	139	1.597
Komunalne usluge	Dug	300.588	-173.946	1.350.325	5.422.045	10.694.524	16.497.270	2.214.776	34.095.808	70.401.391
	Broj građana	118	-173	204	506	837	1.057	154	147	2.850
Teleoperateri	Dug	-702.752	-3.516.796	-161.233	16.968.234	15.019.706	25.691.181	2.853.903	1.842.034	57.994.277
	Broj građana	-736	-1.054	-211	1.212	1.018	1.914	169	121	2.433
Građani	Dug	38.264	-114.553	-1.009.985	-3.284.008	-3.861.028	36.819.384	10.109.333	38.599.073	77.296.482
	Broj građana	5	-22	-104	-213	-145	249	46	42	-142
Ostali sektori	Dug	3.433.363	2.495.883	42.950.181	117.535.022	265.956.229	1.602.835.975	253.929.600	1.284.536.356	3.573.672.608
	Broj građana	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Ukupno	Dug	1.571.361	-9.486.291	1.806.157	53.576.011	110.246.034	1.098.875.321	110.292.120	530.172.694	1.897.053.407
	Broj građana	-1.063	-3.543	-4.561	-782	770	5.945	845	1.010	-1.379

Izvor: FINA, vlastita obrada

Tablica A.3. Kako se mijenjao iznos duga (u kunama) i broj blokiranih građana prema sektorima vjerovnika i razredima visine duga po ovršeniku 30.06.2018.-30.09.2018.: učinak vladinih mjera

30.09.2018.- 30.06.2018.	≤ 6.000 kn	> 6.000 - 10.000	10.001-25.000	25.001- 50.000	50.001-100.000	100.001- 500.000	500.001- 1.000.000	>1.000.000 - 2.000.000	>2.000.000 - 5.000.000	>5.000.000 - 10.000.000	>10.000.000	Ukupno
Središnja država	Dug 6.769.420	4.239.637	-3.253.372	-76.367.659	-223.290.677	-1.278.143.977	-476.590.789	-274.703.303	-267.741.316	-132.840.347	-259.916.429	-2.981.838.810
	Broj građana 4.798	688	-4.108	-10.658	-14.184	-23.443	-3.087	-1.304	-760	-264	-230	-52.552
Lokalna država	Dug 1.821.672	361.325	-3.506.305	-18.019.556	-41.227.684	-162.247.447	-56.103.020	-42.572.777	-27.617.765	-19.375.499	-10.524.969	-379.012.025
	Broj građana 1.773	559	-404	-3.685	-6.657	-14.136	-2.213	-967	-561	-171	-149	-26.611
Banke, štedionice i kreditne unije	Dug -247.657	-1.596.985	-22.488.904	-76.957.403	-238.309.417	-1.470.718.516	-904.913.511	-1.021.844.781	-1.375.455.589	-1.246.123.691	-4.919.285.351	-11.277.941.815
	Broj građana -30	-570	-4.440	-7.598	-10.689	-19.378	-2.769	-1.323	-790	-290	-247	-48.124
Osiguravajuća društva	Dug 3.511.375	2.184.451	-255.386	-45.531.328	-150.530.864	-431.935.186	-93.904.825	-50.105.346	-27.924.276	-11.110.043	-51.979.254	-857.580.681
	Broj građana 1.935	775	-226	-4.338	-7.295	-13.144	-1.815	-764	-402	-118	-83	-25.475
Leasing	Dug 211.800	42.652	384.071	641.629	-2.756.364	-46.295.999	-59.444.953	-81.905.651	-141.001.329	-79.728.251	-246.364.495	-656.407.510
	Broj građana 7	2	15	-51	-218	-1.144	-501	-332	-298	-108	-106	-2.734
Kartičari	Dug 266.613	336.510	492.018	-2.793.341	-24.275.638	-142.389.699	-43.329.941	-19.464.317	-14.854.317	-5.517.333	-5.456.101	-256.985.768
	Broj građana 98	31	-148	-686	-1.727	-905	-395	-229	-65	-65	-71	-8.759
Dobavljači el. energije	Dug 1.293.550	1.374.464	6.929.331	5.550.097	-16.058.404	-54.861.173	-10.727.359	-6.897.181	-2.792.488	-1.177.439	-861.340	-78.227.942
	Broj građana 791	449	1.139	84	-1.605	-4.161	-753	-362	-218	-56	-56	-4.748
Komunalne usluge	Dug 6.814.900	5.689.616	11.556.398	-8.633.282	-34.150.886	-71.651.221	-11.990.423	-6.589.771	-2.973.398	-911.055	-17.971.362	-130.810.484
	Broj građana 3.909	1.740	1.911	-1.985	-4.420	-8.062	-1.271	-580	-342	-108	-87	-9.295
Teleoperateri	Dug -7.710.247	-12.146.601	-84.263.470	-137.736.837	-156.287.364	-237.740.981	-32.877.291	-13.967.180	-8.837.261	-1.523.802	-1.159.216	-694.250.250
	Broj građana -2.595	-2.403	-11.323	-15.002	-16.788	-24.426	-2.872	-1.149	-570	-163	-126	-77.417
Građani	Dug 149.730	139.075	2.454.472	9.430.229	18.614.937	-142.660.527	-83.790.939	-74.849.215	-97.461.135	-47.492.389	-49.581.125	-465.046.885
	Broj građana 49	32	82	41	450	-3.260	-731	-333	-232	-63	-57	-4.922
Ostali sektori	Dug 26.967.445	27.273.934	8.933.415	-99.590.730	-334.069.300	-1.775.752.692	-657.583.784	-527.696.671	-846.289.542	-667.444.565	-2.173.236.176	-7.018.488.664
	Broj građana --	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Ukupno	Dug 39.657.983	27.898.078	-83.017.731	-450.008.182	-1.202.341.659	-5.814.397.418	-2.431.256.835	-2.120.596.194	-2.812.948.646	-2.213.244.413	-7.736.335.819	-24.796.590.835
	Broj građana 10.735	1.303	-17.502	-43.878	-64.033	-118.616	-16.917	-7.509	-4.402	-1.406	-1.212	-260.637

Izvor: FINA, vlastita obrada

Metodološki dodatak: kako su definirani sektori vjerovnika

FINA u izvještajnim tablicama koristi sljedeću sektorsku klasifikaciju vjerovnika: (1) središnja država, (2) jedinice lokalne uprave i samouprave, (3) banke, štedionice i kreditne unije (koje smo u tekstu nazivali banke i srodne institucije), (4) osiguravajuća društva, (5) leasing društva, (6) tvrtke za kartično poslovanje, (7) opskrba el. energijom, plinom, parom i klimatizacija (u tekstu su radi jednostavnosti nazivani opskrbljivači el. energijom), (8) opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom i sanacija okoliša (u tekstu su radi jednostavnosti nazivani komunalne usluge ili dobavljači komunalnih usluga), (9) područje J - informacije i komunikacije unutar kojeg se posebno izdvajaju telekom operateri, (10) poslovanje nekretninama i (11) građani - vjerovnici.

Na temelju ovih podataka u tablicama smo računali agregat za ostale sektore vjerovnike, za koje se s razumnim stupnjem sigurnosti može pretpostaviti da su pod značajnim utjecajem prijenosa / prodaja ranijih bankarskih kreditnih portfelja kojima sada upravljaju agencije za naplatu potraživanja.⁵ Međutim, radi maksimalne točnosti

⁵ Drugi značajan sektor vjerovnik među ostalim sektorima su bilježnici, odvjetnici i sudovi odnosno sudski vještaci. Međutim, njihov udjel u ukupnim ovrhama nije velik. Na dan 30.06.2018. iznosio je 433 milijuna kuna ili oko 1% ukupnog iznosa ovršenih dugova građana. Slično je s naknadama FINA-e i banaka. U HUB Analizi 61 je pokazano da ovi tereti ukupnih troškova ovrha mogu imati značajan udjel u ukupnim iznosima ovršenih dugova kada je početna glavnica duga manja. Taj udjel i jest važna tema za građane slabijeg obrazovanja i imovinskog stanja koji lakše tonu u dugotrajne ovrhe s manjim početnim iznosima neplaćenog duga.

ostali sektori nisu definirani kao jednostavna razlika između ukupnih ovršenih dugova i zbira gore navedenih 11 sektora. Primijećene su povremene velike varijacije kod sektora nekretnina (što je vjerojatno posljedica reklasifikacije nekih kreditora) i vjerojatna pogreška u sektoru J za 30.06.2016. kada teleoperateri nisu uključeni u agregatni podatak za sektor J, ali su prikazani zasebno. Zbog toga su brojke za ostale sektore vjerovnike izračunate tako da su vjerovnici iz sektora nekretnina i ostale tvrtke iz sektora J (ICT) osim teleoperatera klasificirane u ostale sektore u kojem se od značajnih vjerovnika osim subjekata koji su preuzeli bankarske kreditne portfelje nalaze još i kreditori iz djelatnosti M, profesionalne i poslovne usluge, u koji su klasificirani bilježnici i odvjetnici.

Reklasifikacija i način računanja koji su provedeni u ovoj analizi se donekle razlikuju u odnosu na HUB Analizu br. 61, ali to ne umanjuje relevantnost iznesenih zaključaka.